

ETT KARDINALFEL är det väl inte att i svenskt tal använda **KOKKOLA** som smeknamn på Karleby — men onödigt är det, i synnerhet nu när stadens namn inte längre är det mångstaviga Gamlakarleby... Anser prof. Thors som själv på mödernet härstammar från den kända österbottniska metropolen.

Vad syftar kardinal- i det vanliga ordet kardinalfel ursprungligen på, undrar dagens första frågande.

Av det latinska ordet **cardo** "dörrtapp", genitiv **cardinis**, bildades adjektivet **cardinalis** som fick betydelsen viktig, "huvudsaklig" — dörrtapparna var ju viktiga för att dörren skulle fungera. **Kardinalfel**, **kardinaldygd** har alltså i första leden ett ord som betyder "viktig", "väsentlig".

Också substantivet **kardinal** "hög prelat i den romersk-katolska kyrkan" kommer av det nämnda latinska ordet för "dörrtapp"; kardinalerna är ordagrant "de viktiga, huvudsakliga prelaterna".

En annan insändare har fäst sig vid en tidningsrubrik nyligen. Det stod "48-årig diesel funkar — museum fick nobben."

Insändaren menar säkert inte, att rubriken innehåller något språkfel — texten är i och för sig korrekt. Däremot är stilen, uttrycks sättet diskutabelt. Främst gäller det uttrycket "museum fick nobben". **Nobben** är ju ett slanguttryck för "nej, nej tack" som man närmast väntar sig höra i sammanhang som "Pelle bjöd upp den vackra flickan, men fick nobben", men som verkar lite komiskt, felaktigt använt på tal om ett museums förfrågan. Också **funka** hör till ledigt uttrycks sätt.

När detta skrivs i början av 1983, så är det sagt om den stilistiska färgningen just nu — om några få år kan ord som **funka** och **nobben** möjligen ha blivit godtagna i allmännare språkbruk, men just nu kan det vara skäl att vara försiktig med användningen av dem i vårdad stil. (En sak för sig är givetvis, att rubrikerna ställer sina speciella krav. Ord längden är viktig och kan göra att fungera inte passar i rubriken.)

Ett brev till spalten innehåller en officiell text om "Skattereform i fråga om pensioner år 1963". Den innehåller en mängd dåliga, delvis felaktigt översättningar, som det skulle föra för långt att behandla här. Ett uttryck skall jag dock ta upp, nämligen "För idel folkpension behöver man inte betala skatt". Det som jag — och troligtvis många andra — fäster mig vid är **idel folkpension**. Varför är uttrycket felaktigt?

Idel är ett oböjligt adjektiv som betyder "uteslutande, enbart, endast" (f.ö. samma ord som det engelska **idle** "onyttig, sysslolös"). **Idel** förekommer mest i vissa uttryck, såsom det bekanta "Jag är idel öra", dvs "Jag hör uppmärksamt på". När det förekommer i andra sammanhang såsom i den nämnda officiella texten, blir man förvånad. Det som jag ville ha haft i stället är "för folkpension enbart osv."

Till slut en fråga som gäller benämningen **Kokkola** för den stad som till för några få år sedan hette Gamlakarleby, men som numera — efter en inkorporering heter **Karleby**. Den frågande vill veta varför **Kokkola** är så vanligt i svenskt tal och om detta varit brukligt sedan staden fick finskt namn.

Jag vågar inte säga mycket om språkbrukets ålder, men det förhåller sig så, att min framlidna mor var från Gamlakarleby (hon upplevde inte inkorporeringen). Mycket tidigt fick jag lära mig att hennes hemstad hette Gamlakarleby — "Kokkola" i svenskt språkbruk godkände hon absolut inte. Detta var på 1920-talet. Då måste benämningen "Kokkola" ha förekommit i svenskt tal (och tydligen ha varit vanlig där, eftersom min mor underströk att man inte fick använda "Kokkola" i svenskan). Jag har sedan dess alltid trott att "Kokkola" användes av bekvämlighetsskäl — "Gamlakarleby" var onekligen lite långt och obekvämt.

Nu i dag kan man inte påstå, att "Kokkola" är kortare än stadens svenska namn **Karleby** och det finns inget skäl att i svenskt talspråk använda det finska namnet.

Carl-Eric Thors